

Ситуаційний метод як засіб формування правописної компетентності студента-філолога

У статті проаналізовано ситуаційний метод як засіб формування правописної компетентності студента-філолога. Зазначено, що метод кейса як неперервний процес, використовується не стільки для засвоєння знань, скільки для формування нових психолого-педагогічних і професійних якостей та вмінь, є доречним засобом, за допомогою якого можна поступово й цілеспрямовно формувати правописну компетентність. У навчанні правопису важливе значення має свідоме, осмислене запам'ятовування, а не бездумне заучування правил. Студента, який працює за такою схемою (що більше, то краще знає правила, доводить правопис до автоматизму), можна назвати правописно компетентним. Ефективність згаданого методу автор доводить на прикладі конкретного кейса, що стосується правопису складних слів разом, окремо і з дефісом. Розглянуто вплив методу конкретних ситуацій на рівень розумової та пізнавальної активності студентів, з'ясовано переваги й вади використання його в студентській аудиторії. Крім того, описано важливу роль викладача, який повинен мати глибокі знання, швидко реагувати на навчальну ситуацію, не опираючись на власну позицію, розвивати дискусію, залишаючись при цьому максимально об'єктивним.

Ключові слова: ситуаційний метод, кейс, правописна компетентність, орфограма, розумова та пізнавальна активність студента.

Постановка наукової проблеми та її значення. Активні темпи розвитку суспільства потребують відповідної реакції від кожного члена соціуму. Динамічність подій, екстремальні умови та нестандартні ситуації у професійному середовищі ставлять високі стандарти до спеціаліста, вимагають на робочому місці не просто людини, яка має певний набір знань, умінь і навичок, але компетентного фахівця, готового творчо вирішувати професійні завдання, трансформувати теоретичні знання в практичну діяльність. Професіонала своєї справи можна виховати в умовах активного навчання, коли студент уміє працювати самостійно і в команді, усвідомлює власну важливість, моделює майбутню професійну ситуацію в університетських умовах. Саме метод ситуаційного навчання, або метод кейса, створює оптимальні умови для активного навчання і дає всім студентам абсолютно однакові можливості для самореалізації, чим і зумовлена актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кейс-методу порушено в наукових розвідках Г. Баєвої, Ш. Бобохужаєва, В. Духневича, Г. Канищенка, Ю. Сурміна, П. Шеремети, А. Фурди та ін. Основи процесу пізнання та управління навчально-пізнавальною діяльністю у вищих закладах освіти досліджували А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Давидов, В. Лозова, В. Онищук, П. Підкасистий, М. Пістрак, Т. Щукіна та ін. Утім аналіз методичної літератури свідчить, що недостатньо розробленим на сьогодні питанням є специфіка використання ситуаційного методу у вищій школі під час навчання правопису.

Мета і завдання статті – проаналізувати вплив методу конкретних ситуацій на рівень розумової та пізнавальної активності студентів, з'ясувати ефективність його як засобу формування правописної компетентності, визначити переваги й вади вищезазваного методу роботи в студентській аудиторії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. М. Пентилюк визначає кейс-метод як такий, що «ґрунтується на концепції розвитку розумових здібностей учнів/студентів і спрямований на розвиток творчого мислення». Він сприяє реалізації низки освітньо-виховних цілей: набуття невідомої раніше інформації; розвиток компетентності; удосконалення вмінь спілкуватися; розвиток творчих здібностей; виховання відповідальності за свою роботу; налагодження надійних зв'язків у колективі [2, с. 132].

Кейс – це ситуаційне завдання, запозичене з реальної практики, при цьому проблема або вже мала певне вирішення, яке потребує додаткового аналізу, або ж вимагає нагального опрацювання. Перевага цього методу в тому, що студент, «переміщений» в умови штучно створеного професійного середовища, моделює майбутню поведінку, яка допоможе зорієнтуватися в аналогічній ситуації на практиці. Метод аналізу конкретних ситуацій має два аспекти сутності, перший із яких пов'язаний із дослідницькою діяльністю, отже, його можна розглядати як метод емпіричного дослідження, другий співвідносний із інтерактивним методом навчання, саме тому, на нашу думку, він є доречним і цілком виправданим для підвищення рівня пізнавальної активності студентів [3, с. 19-20].

У навчанні правопису важливе значення має свідоме, осмислене запам'ятовування, а не бездумне заучування правил. Унаслідок такого способу засвоєння знань студент на основі аналогій може написати слово, яке досі йому не траплялося, до того ж, конструкція не буде окремішною, а належатиме до певного контексту. Отже, студента, який працює за такою схемою, причому, що більше, то краще знає правила, швидше орієнтується в мовній ситуації і доводить правопис до автоматизму, можна назвати правописно компетентним.

Компетентність – інтегрований результат освіти, що має певний набір ознак: на відміну від навички, вона є усвідомленою (передбачає етап визначення мети); на відміну від уміння, є здатною до перенесення (пов'язана з цілим класом предметів впливу), її вдосконалення відбувається не шляхом автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом інтеграції з іншими знаннями, умінями, навичками; на відміну від знання, існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої), а не інформації про неї. Крім того, компетентність, співвіднесена з ціннісними і смисловими характеристиками особи, має практико-орієнтовану спрямованість [1, с. 211].

Оскільки вміння писати не є вродженим, то правописну компетентність тлумачимо як набуту здатність людини усвідомлено передавати мову на письмі, вміння зіставляти правило з відповідним правописним засобом. Якщо розглядати метод ситуаційного навчання як неперервний процес, спрямований на систематичний, цілеспрямований опис, вивчення, аналіз об'єктів реальної дійсності, використовуваний не стільки для засвоєння знань, скільки для формування нових психолого-педагогічних і професійних якостей та вмінь, то це саме той засіб, за допомогою якого можна поступово й цілеспрямовано формувати правописну компетентність [4, с. 190-195]. Щоб простежити логіку такого процесу, пропонуємо мінікейс, що стосується правопису складних слів разом, окремо і з дефісом.

До Міжнародного дня грамотності журналісти одного з українських каналів провели акцію, щоб з'ясувати рівень культури мовлення колег. Акули пера отримали аркуші з переліком слів, які треба було записати відповідно до сучасних орфографічних норм. Усі слова стосувалися професійної сфери діяльності журналістів та охоплювали різні теми українського правопису. Результати вразили не тільки організаторів акції, але й учасників її: з 800 жоден не написав диктант на відмінно. Журналісти здивовані тим фактом, що, виконуючи вправу, довго думали над написанням певних слів, хоча ніколи не спостерігали такого в ході професійної діяльності.

Пропонуємо вам визначити власний рівень володіння культурою писемного мовлення, ознайомившись із частиною вищезгаданого завдання, що стосується теми «Написання складних слів разом, окремо, з дефісом»: інтернет/журналістика, медіа/простір, професійно/орієнтований, блиц/опитування, соціально/політичний, суспільно/корисний, бізнес/новини, піар/менеджмент, екзит/пол, економ/клас, аудіо/запис, відео/трансляція, штрих/код.

Запитання і завдання:

1. Опрацювати літературу:

1) Городенська К. Нові явища та процеси в українському словотворенні : динаміка чи деструкція словотвірних норм? / К. Городенська // Українська мова. – 2013. – № 2. – С. 3-7.

2) Омельчук С. Українська лінгводидактична термінологія з погляду нормативності / С. Омельчук // Українська мова. – 2015. – № 1. – С. 51-53.

3) Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови. – К. : Наукова думка, 2012. – С. 35-54.

Словники:

1) Голоскевич Г. Правописний словник / Г. Голоскевич. – Львів : Лілея, 1994. – 460 с.

2) Меженко Ю. С. Великий орфографічний словник сучасної української мови (150 000 одиниць) / Ю. С. Меженко. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 1184 с.

3) Орфографічний словник української мови [Текст] : бл. 120 000 слів / уклад. С. І. Головащук; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т української мови. – К. : Довіра, 1994. – 864 с.

2. Записати пропонований перелік слів і дати відповіді на такі запитання: *Чому жоден журналіст не виконав вправу на відмінно, якщо керувався всіма нормами сучасного правопису? Чому цілеспрямовано писати слова відповідно до орфографічних правил складніше, ніж під час написання статті? Як можна пояснити різні варіанти написання одного слова? Які орфографічні правила створюють дисонанс у правописі слів і чому? На які словники варто опиратися для перевірки написання слів?*

Такий кейс спрямований і на отримання нових знань, оскільки передбачає опрацювання багатьох джерел та словників, що стосуються зазначеної теми, і на творчу роботу студента, його активну участь у пошуку вирішення певної проблеми, на вироблення навички добирати аргументи і відстоювати власну позицію. На основі аналізу літератури, запропованої до кейса, відбувається пошук рішення з використання мозкового штурму, що дозволяє висловитися кожному без зайвих пересторог та упереджень. Саме цього й вимагає запропонована ситуація, оскільки тут абсурдна думка може спровокувати правильну відповідь або принаймні наштовхнути на шлях її пошуку. За таких умов студент працює набагато продуктивніше: вирішення ситуації вимагає не просто підставлення теоретичного матеріалу в структуру завдання, а детального аналізу різних підходів до проблеми. Ще одна перевага цього кейса в тому, що під час загального обговорення в аудиторії студенти мають можливість висловити власну думку, використати аргументи, враховуючи міждисциплінарні зв'язки тощо. Це допомагає не просто транслювати знання, але здійснювати взаємний обмін думками, особливо серед самих студентів.

Важливу роль на занятті з використанням ситуаційного методу виконує викладач. Значення і водночас складність полягає в тому, щоб постійно бути людиною, яка утримується. Беручи до уваги факт, що кейс, зазвичай, не має єдино правильного рішення, викладач повинен бути максимально нейтральним до всіх запропонованих варіантів вирішення проблеми. Його завдання по-своєму творче і складне – постійно контролювати процес пошуку відповіді, ставити запитання, знаходити й демонструвати певні розбіжності або хиби в запропонованому рішенні, щоб провокувати студентську аудиторію на дискусію. М. Сурмін зазначає, що «перехід на нову методичну систему вимагає від викладача певної особистісної зрілості, сміливості і відвертості, здатності до адекватної реакції в обговоренні кейсів на небажання студентів сприймати нове і їхню агресивну поведінку» [3, с. 24].

Пропонований кейс має певні вади. По-перше, робота над ним забирає порівняно багато часу для вирішення; по-друге, вимагає від викладача як керівника процесу глибоких знань, уміння швидко реагувати на навчальну ситуацію, не опираючись на власну позицію, розвивати дискусію, залишаючись при цьому максимально об'єктивним; по-третє, окремі неактивні студенти «маскуються» за діяльністю групи, працюючи з низьким рівнем продуктивності, і «випадають» із загального контексту. Це зумовлено тим, що метод

конкретних ситуацій не передбачає контроль за індивідуальною, а тільки груповою роботою.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Як бачимо, пропонується лінгвістична ситуація є достатньо складною та суперечливою, оскільки прописані в ній завдання є об'єктивно нейтральними. Правильна відповідь на них – неоднозначна, адже якщо керуватися нормами правопису, матимемо одне, якщо ж іти за сучасними мовними тенденціями та віддзеркаленням їх у словниках, то натрапимо на певні розходження. Пошук правильної відповіді вимагає від студента всебічного аналізу мовної ситуації, для чого треба добре володіти теоретичним матеріалом, опрацьовувати різну літературу з теми, уважно читати умову завдання, що, своєю чергою, спонукає до активізації розумової та пізнавальної діяльності.

Джерела та література

1. Волохата К. М. Порівняльний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» [Електронний ресурс] / К. М. Волохата // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2013. – Вип. 35. – С. 209-212. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_35_46
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [за ред. М. І. Пентиліук; кол. авторів: М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін.] – К. : Ленвіт, 2004. – 400 с.
3. Сурмін Ю. П. Кейс-метод : становлення та розвиток в Україні / Ю. П. Сурмін // Вісник НАДУ, 2015. – №2. – С. 19-28.
4. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості / Юрій Петрович Сурмін // Глобалізація й Болонський процес : проблеми і технології : [монографія]. – К. : МАУП, 2005. – С. 173-199.

References

1. Volohata K. M. Porivnjaj'nyj analiz ponjat' «kompetencija» i «kompetentnist'» [Elektronnyj resurs] / K. M. Volohata // Suchasni informacijni tehnologii' ta innovacijni metodyky navchannja u pidgotovci fahivciv : metodologija, teorija, dosvid, problemy. – 2013. – Vyp. 35. – S. 209-212. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_35_46
2. Metodyka navchannja ukrai'ns'koi' movy v serednih osvitnih zakladah / [za red. M. I. Pentyljuk; kol. avtoriv: M. I. Pentyljuk, S. O. Karaman, O. V. Karaman, O. M. Goroshkina ta in.] – K. : Lenvit, 2004. – 400 s.
3. Surmin Ju. P. Kejs-metod : stanovlennja ta rozvytok v Ukrai'ni / Ju. P. Surmin // Visnyk NADU, 2015. – №2. – S. 19-28.
4. Surmin Ju. P. Metod analizu sytuacij (case study) ta jogo navchal'ni mozhlyvosti / Jurij Petrovych Surmin // Globalizacija j Bolons'kyj proces : problemy i tehnologii' : [monografija]. – K. : MAUP, 2005. – S. 173-199.

Карповец К. Н. Ситуационный метод как средство формирования правописной компетентности студента-филолога. В статье проанализировано ситуационный метод как средство формирования правописной компетентности студента-филолога. Указано, что метод кейса как непрерывный процесс, используемый не столько для усвоения знаний, сколько для формирования новых психолого-педагогических и профессиональных качеств и умений, является уместным средством, с помощью которого можно постепенно и целенаправленно формировать правописную компетентность. В обучении правописанию важное значение имеет сознательное, осмысленное запоминание, а не бездумное заучивание правил. Студента, который работает по такой схеме (чем больше, тем лучше знает правила, доводит правописание до автоматизма), можно назвать правописно компетентным. Эффективность упомянутого метода автор доказывает на примере конкретного кейса, что касается правописания сложных слов вместе, отдельно и с дефисом. Рассмотрено влияние метода конкретных ситуаций на уровень умственной и познавательной активности студентов, выяснено преимущества и недостатки использования его в студенческой аудитории. Кроме того, описано важную роль преподавателя, который должен иметь глубокие знания, быстро реагировать на учебную ситуацию, не опираясь на собственную позицию, развивать дискуссию, оставаясь при этом максимально объективным.

Ключевые слова: ситуационный метод, кейс, правописная компетентность, орфограмма, умственная и познавательная активность студента.

Karpovets Kh. M. The Case-Study Method as a Form of Spelling Competency of Student-Philologist.

The article analyzes the situational method as a form of spelling competency in student philologist. It is noted that the method of case study is a continuous process, which is used not only for learning, but also for constructing new psychological, pedagogical, and professional skills. It is an appropriate method that needs for the future forming of orthographic competence. In the process of learning it is important to use conscious and meaningful memorization, not only a mindless memorization of rules. The student who works according to the following scheme shows his/her spelling competency (the more he/she knows, the better he/she proves the spelling). The author proves the effectiveness of this method on the example of a particular case study, relating for spelling difficult words together, separately, and with a hyphen. Besides, it was analyzed the effect of the method to specific situations at the level of mental and cognitive activity of students. In this context, the author describes advantages and disadvantages of using the method by students. The author also explains the important role of the teacher, who must have serious knowledge, quickly responding to the situation, not relying on his/her own position, and thus developing a discussion as objective as it is possible.

Key words: situational method, case, orthographic competence, orthogram, mental and cognitive activity of students.